

XVIII. YÜZYILDA OSMANLI PADIŞAHLARININ RAMAZAN VE MUHARREM İHSANLARI BENEFACIONS OF OTTOMAN SULTANS DURING RAMADAN AND MUHARRAM IN THE EIGHTEENTH CENTURY

Cem GÖRÜR*

Sorumlu Yazar

Öz

Bu makale, XVIII. yüzyılda Osmanlı padişahlarının Ramazan ve Muharrem aylarında çeşitli vesilelerle verdikleri yerleşik haldeki ihsanları konu edinmektedir. Bilindiği üzere Ramazan ve Muharrem ayları Müslümanlar için kutsal aylardır ve inananlar çeşitli ibadetlerle bu ayların manevi ikliminden en iyi şekilde istifade etmeye çalışırlar. Osmanlı dünyasında da bu kutsal aylar hem halk hem de saray mensupları tarafından özenle idrak edilmiş, bilhassa Ramazan ayı ibadetler ve icra edilen çeşitli ayin ve törenlerle yoğun bir şekilde kutlanmıştır. Osmanlı padişahları bu süreçte adet halinde olan pek çok ihsanla bulunmuşlardır. Tamamına yakını Ramazan ayında görülen bu ihsanların özellikle XVIII. yüzyıl itibariyle arşiv kayıtlarında çok daha belirgin olmaları ve icra edilen törenler ile uygulanan teşrifatin bu yüzyılda yerleşik bir hal alması, çalışmanın bu yüzyıla odaklanmasına vesile olmuştur. Bu amaçla makalede öncelikle Ramazan ayının başta gelen töreni olan ve ayın 15. günü icra edilen Hırka-i Şerif ziyaretine değinilerek bu sırada verilen ihsanlardan bahsedilmiştir. Ardından yine bu ayda verilen şeker akçesi ihsanı ile terâvîh namazı bitiminde verilen ihsana değinilmiş ve sonrasında bir ihsan niteliğinde olmasa da yerleşik bir uygulama olması sebebiyle Osmanlı padişahlarının verdikleri fitrelerden bahsedilmiştir. Bu bilgiler verilirken, ihsanların yalnızca XVIII. yüzyıldaki yansımalarına değil, kaynakların imkân verdiği ölçüde tarihi seyirlerine de değinilmiştir. Böylece ihsanlar, ortaya çıkışları ile tarihi süreçte geçirdikleri değişimler yönüyle de ele alınmıştır. Son olarak Muharrem ayında pişirilen aşure tatlısına ve bu tatlının Osmanlı sarayında pişirilme sürecine değinilmiştir. Osmanlı arşiv kayıtları ışığında verilen örnekler ve getirilen izahlarla, bu kutsal vakitlerin Osmanlı padişahlarına yansıyan yönleri üzerinde durulmuştur.

Abstract

This article examines the regular gifts bestowed by Ottoman sultans on various occasions during the months of Ramadan and Muharram in the 18th century. As is well known, the months of Ramadan and Muharram are sacred months for Muslims, and believers strive to make the most of the spiritual atmosphere of these months through various acts of worship. In the Ottoman world, too, these sacred months were observed with great care by both the general public and members of the court; the month of Ramadan, in particular, was celebrated intensively through acts of worship and the performance of various rituals and ceremonies.

Araştırma Makalesi / Künnye: GÖRÜR, Cem. "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Padişahlarının Ramazan ve Muharrem İhsanları". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 118 (Haziran 2026), s. 189-204. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1650530>

* Doktor Öğretim Üyesi, Bileceğ Şeyh Edebalı Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, cemgorur@gmail.com; ORCID: 0000-0002-6009-5369

Ottoman sultans bestowed numerous customary gifts during this period. As these gifts, the vast majority of which occurred during the month of Ramadan, became much more evident in archival records from the 18th century onwards, and as the ceremonies and protocols established in this century became firmly established, this has led the study to focus on this particular century. To this end, the article first discusses the visit to the Hırka-i Şerif, the foremost ceremony of the month of Ramadan, which takes place on the 15th day of the month, and mentions the gifts bestowed on this occasion. Subsequently, the article discusses the distribution of sugar money during this month and the gifts given at the conclusion of the Tarawih prayers; it then touches upon the fitra alms distributed by the Ottoman sultans, which, whilst not strictly classified as gifts, are mentioned due to their established nature as a customary practice. In presenting this information, the article addresses not only the manifestations of these gifts in the 18th century but also their historical development, to the extent permitted by the available sources. Thus, the alms were examined in terms of their origins and the changes they underwent over the course of history. Finally, the article touched upon the ashure dessert prepared during the month of Muharram and the process of its preparation in the Ottoman palace. Through examples drawn from Ottoman archival records and the explanations provided, the article focused on the aspects of these sacred occasions as reflected in the lives of the Ottoman sultans.

Key Words: Ramadan, Muharram, Benefaction, Ottoman Sultans, Topkapi Palace.

Giriş

Ramazan ve Muharrem ayları, Müslümanlar için manevi önemli olan kutsal aylar arasındadır. İnananlar bu ayları ibadetle geçirmeye ve manevi ikliminden en iyi şekilde istifade etmeye gayret ederler. Osmanlı toplumu da bu kutsal aylara özen göstermiş, gerek halk gerekse saray bu ayları ibadetler ve icra edilen törenlerle idrak etmişlerdir. Nitekim Osmanlı toplumu bu kutsal gün ve ayları, çeşitli ibadet ve törenlerle kutlarken, eş zamanlı olarak Osmanlı sarayında padişahın da dahil olduğu pek çok merâsim icra edilmiştir. Bu makalede, Ramazan ve Muharrem ayları özelinde Osmanlı padişahlarının dahil olduğu törenlere odaklanılacak ve verdikleri ihsanlar konu edilecektir. Çalışma konusu XVIII. yüzyıl ve bilhassa Sultan III. Ahmed, I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa döneleriyle sınırlandırılacaktır. Bu durumun temel sebeplerinden biri önceki dönemlere nazaran bu yüzyılda icra edilen törenlerin ve uygulanan teşrifatın daha kurumsal ve yerleşik bir hal almasıdır. Yine bu yüzyılda arşiv kayıtlarının söz konusu tören ve teşrifata dair daha belirgin bilgiler vermeye başlaması da bu sınırlandırmayı gerekli kılan sebepler arasındadır. Bu maksatla makalede öncelikle Ramazan ayında icra edilen Hırka-i Şerif'in açılması, Kadir Gecesi ve terâvih namazı gibi tören ve ibadetler sırasında verilen ihsanlar ile ödenen fitre ve fidyelere değinilecek, arından Muharrem ayında aşure pişirilmesi ve bu sırada verilen aynı ve nakdi ihsanlardan bahsedilecektir.

1. Ramazan Ayı İhsanları

Ramazan ayı, Müslümanlar için yılın en kutsal ayıdır. İçinde Kur'an'ın indirilmeye başlandığı Kadir Gecesi'ni de barındıran bu ayı, sağlığı ve imkânı el veren bütün Müslümanlar oruç tutarak ve çeşitli ibadetlerini yerine getirerek geçirirler. Bu kutsal ayda Osmanlı toplumunun yanı sıra sarayın ve padişahın da dahil olduğu önemli törenler icra edilmiştir. Bunların başında Ramazan ayının 15'inde Hırka-i Saadet'in açılması töreni gelir.

1.1. Hırka-i Saadet Ziyareti

Hız. Muhammed'e ait olduğu belirtilen üç adet hırkadan söz edilir. Bunlardan ilki Hız. Peygamber'in Kâ'ab ibn Zühre'ye, ikincisi Veysel Karanî'ye, üçüncüsü ise Eyle şehri ahalisine hediye ettiği hırkalardır. Bunlardan Eyle halkına hediye ettiği hırka, zamanla Abbasi halifelerine intikal etmiş; ancak sonrasında yaşanan Mođol işgali sürecinde imha edilmiştir. Veysel Karanî'ye verilen hırka ise kendisinin vefatının ardından ailesi tarafından muhafaza edilmiş ve aile, I. Ahmed döneminde İstanbul Fatih'e taşınmıştır. Önceleri halkın ailede bulunan hırkayı ziyareti sağlanırken zamanla bu yöndeki taleplerin artmasıyla burada bir Hırka-i Şerif dairesi yapılmış, müteakiben Sultan Abdülmecid tarafından bugünkü Hırka-i Şerif Camii inşa edilerek hırkanın burada muhafaza edilmesi sağlanmıştır. Hız. Muhammed'in Kâ'ab ibn Zühre'ye hediye ettiği ve Şâmî olarak isimlendirilen hırka ise Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra Haremeyn emiri tarafından diğer kutsal emanetle birlikte kendisine takdim edilmiş; bu yolla İstanbul'a intikal eden Hırka, Topkapı Sarayı'nda Has Oda'da muhafaza edilmiştir (Öz, 1953, 17-25; Atasoy, 1998; Tarım, 1998, 38-39; Alikılıç, 2004, 135; Şimşir, 2025, 128-130).

Sarayda bulunduğu mekâna adını veren Hırka-i Saadet, Ramazan ayının 15. günü özel bir merasimle ziyaret edilirdi.¹ Muhtelif araştırmalarda detayları zikredilen bu ananevi merasimde, Hırka-i Saadet evvela Revan Köşkü'ne nakledilir, Hırka-i Saadet Odası, Has Oda çalışanları tarafından gül suyu ve güzel kokular kullanılmak suretiyle özenle temizlenir, ardından Hırka-i Saadet yine asıl yerine taşınarak 15. günde açılırdı (Tarım, 1998, 40-45; İrmak, 1991, 20-21; Atasoy, 1998; Diker, 2008; Önal, 2019, 118-121; Şimşir, 2025, 130-131). Osmanlı sarayı için Ramazan ayının en önemli geleneklerinden biri olan bu merasimlerde padişahlara, geniş bir devlet erkânı da eşlik ederdi (Mehmed Hâkim Efendi, 2019, 272, 393; Tarım, 1998, 41; Alikılıç, 2004, 138-140). Ziyaret kapsamında padişahlar mütad hale gelen birtakım ihsanlarda bulunurlardı. Yüzyılım başlarından itibaren Hırka-i Şerif'in açılması sırasında verilen ihsanlar

¹ Hırka-i Şerif önceleri Ramazan ayının muhtelif günlerde ziyaret edilirken, XVIII. yüzyılım başlarından itibaren bu ziyaretler Ramazan ayının on beşine sabitlenmiştir (Tarım, 1998, 38-39; Önal, 2019, 119). Birkaç örnek vermek gerekirse; 1668 yılı Ramazan'ında Hırka-i Şerif ayın 12. günü (12 Ramazan 1078 / 25 Şubat 1668) ziyaret edilmiş ve Abdurrahman Abdi Paşa vakayinamesinde bu ziyareti, Hırka-i Şerif'in her Ramazan ayının 15. gününü açıldığını; ancak bu yıl 12. gününde ziyaret edildiğini belirterek aktarmıştır. Abdurrahman Abdi Paşa'nın ziyaretlerin her Ramazan ayının on beşinde yapıldığını belirtmesi, Hırka-i Şerif ziyaret gününün XVII. yüzyılda da Ramazan'ın on beşi olarak kabul gördüğünü yansıması açısından oldukça kıymetlidir. (Abdurrahman Abdi Paşa, 2008, 281; Râşid Mehmed Efendi, 2013, 90). Öte yandan Hırka-i Şerif 1704 yılında 17 Ramazan'da (24 Ocak 1704 / 17 Ramazan 1115) ziyaret edilmiştir (Râşid Mehmed Efendi, 2013, 718). 1710 yılında ise (8 Kasım 1710 / 16 Ramazan 1122) 16 Ramazan'da açılmıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2354/20, vr. 2a). Bir başka örneğe göre Hırka-i Şerif, 1712 yılı Ramazan ayında (1124 Ramazan / 1712 Ekim) hem ayın 15. gününde hem de 22. gününde iki defa açılmıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2353/62, vr. 1b). Diğer taraftan Teşrifatçı Mehmed Âkif Bey'in 1762 yılı Ramazan'ını aktarırken, ayın 15. gününün Cuma'ya tesadüf etmesi sebebiyle Hırka-i Şerif ziyaretinin ertesi günü yani ayın on altısında yapıldığını belirtmesi, bu tarihin değiştirilemez olmadığı, Osmanlı teşrifatında görülebilen esnekliğin bu konuda da uygulandığını göstermesi bakımından önemlidir (Teşrifatçı Mehmed Âkif Bey, 2024, 542; Seyyid Hasan Muradî, 2016, 103; İrmak, 1991, 90-91). Bu hususun haricinde bilindiği üzere Hırka-i Şerif, savaş zamanında cepheye ya da padişahın göçü esnasında göç edilen mekâna nakledilebiliyordu. Kayıtlar ışığında bu yönde birkaç örnek verirsek, Sultan III. Ahmed, 14 Mayıs 1705 tarihinde (20 Muharrem 1117) Tersane Bahçesi'ne gittiğinde Hırka-i Şerif de göç mahalline nakledilmişti (BOA. TSMA.d., nr. 2352/308, vr. 2a). Yine İran seferi hazırlıkları sırasında 3 Ağustos 1740 tarihinde (18 Muharrem 1143) Hırka-i Şerif Üsküdar'daki Otađ-ı Hümayun'a taşınmıştı (BOA. TSMA.d., nr. 2374/1, vr. 3b).

incelendiğinde, öncelikle merasim sırasında görevli olan Has odabaşı ağa, dülbend ağası, miftah ağası, dört nefer Hırka-ı Şerif ve sekiz nefer şilteci ile dört nefer avadan² nöbetçi ağalara toplam 346,5 kuruş ihsanın mütad şekilde verildiği görülür (BOA. TSMA.d., nr. 2354/20, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2353/50, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2359/9, vr. 3a; BOA. TSMA.d., nr. 2362/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2403/57, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2411/09, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2412/52, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2414/81, vr. 2a).³ Bu ihsanın dağılımı; Has odabaşına 45 kuruş, dülbend ağasına 45 kuruş, miftah ağasına 31,5 kuruş, dört Hırka-i Şerif ağalarına on beşer buçuk kuruş ve birer rub‘dan 63 kuruş, sekiz şilte nöbetçilerine on üçer buçuk kuruştan 108 kuruş ve dört avadan nöbetçilerine on üçer kuruştan 54 kuruş verilmesi şeklindeydi (BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b). Öte yandan söz konusu görevlilerin, her yılın kaydında aynı şekilde zikredilmediği; zaman zaman bazı vazifeliler ifade edilmezken bazılarının sayılarında da değişiklikler olabildiği anlaşılır. Bununla birlikte ihsan miktarının bu rakamda sabitlendiğini söyleyebiliriz.

Yapılan nakdi ihsanların haricinde, Hırka-i Şerif’in açılışı sırasında kullanılmak amacıyla teslim edilen birtakım esanslar ve kumaşlar vardı. Nitekim bunlar, hırkanın kendi mahallinde açıldığı sırada kullanılması için dülbend ağasına verilen ve ayrıca Harem-i Hümayun’daki açılışında kullanılmak üzere dârüssaâde ağasına ya da hazinedar ağaya teslim edilen eşyalardır.⁴ Bu süreçte dülbend gulamına anber, ûd, dülbend ve serâser mühür kapaklığı teslim edilirken; dârüssaâde ağası ya da hazinedar ağaya anber, ûd, muşamma [muşamba], şem-i sürh [kırmızı mum], tahrîl tob, penbe [pamuk], dülbend-i değirmi, rızâî şal yastık, rızâî şal, çuka gibi muhtelif esans, kumaş ve eşyalar satın alma ya da mevcuttan olmak üzere verilirdi (BOA. TSMA.d., nr. 2359/9, vr. 4b; BOA. TSMA.d., nr. 2362/9, vr. 3b; BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 3b; BOA. TSMA.d., nr. 2402/55, vr. 5b; BOA. TSMA.d., nr. 2403/57, vr. 3a).⁵ Ayrıca Hırka-i Şerif’in muhafazasında kullanılan sanduka ve kumaşlar zaman zaman tecdid edilir, bu maksatla simleri cilalanıp püskülleri tamir olunur ve şal yastıklarının yüzleri yenilenirdi (BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 3b).

Hırka’nın ziyareti esnasında Seferli Odası tarafından hazırlanan buhur suyu padişaha arz edilirdi. Mütad üzere aynı gün takdim edilen buhur suyuna karşılık padişahların sabit bir miktar ihsanda buldukları görülür. Buna göre çamaşırcıbaşı ile diğer koğuş neferlerine olmak üzere iki kalemden verilen ihsan; XVIII. asrın büyük kısmında

² Bu ifade belgelerde standart bir şekilde yazılmamıştır. Buna göre kelime “âvâdân / اوادان”, “âvâdân / اوادان” yahut “âvândân / اواندان” şeklinde yazıldığı olmuştur (BOA. TSMA.d., nr. 2354/20, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2411/09, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2411/94, vr. 2b).

³ Bu miktarın “cedid altun” gibi farklı birimlerle verildiği de olurdu. Bu şekilde verilen ihsanların da yine 346,5 kuruşa denk geldiği belirtilir (BOA. TSMA.d., nr. 2362/9, vr. 2b).

⁴ Hırka-i Şerif’in Harem-i Hümayun’da ve taşrada aşılmasıyla ilgili birkaç örnek için bkz. (BOA. TSMA.d., nr. 2370/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr.2372/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2379/9, vr. 1b).

⁵ İşçilik gerektiren ürünlerin işçilik ücretleri, defterlerin olağan yapısına uygun şekilde üstadiye olarak belirtilmiştir.

çamaşırcıbaşına 33,5 kuruş 30 akçe olarak, diğer koğuş neferlerinin ise sayısına göre verilmiştir.⁶ Bu miktar 1173 yılı Ramazan’ından itibaren (Nisan-Mayıs 1760), çamaşırcıbaşına 83 kuruş 40 akçe ve diğer neferâta da onar kuruş düşecek şekilde vermeye başlanmıştır.⁷ Ertesi yılın Ramazan ayından itibaren (1174 Ramazan / Nisan-Mayıs 1761) buhur suyuna karşılık ihsan verilen kişilere, seferli kethüdası da dahil olmuş ve kendisine her yıl çamaşırcıbaşı ile eşit şekilde 83 kuruş 40 akçe vermeye başlanmıştır.⁸

1.2. Ramazâniyye İn‘âmı / Şeker Akçesi

Ramazan ayında, Hane-i Hassa ağalarına “Ramazâniyye in‘âmı” veya “Ramazâniyye şeker akçesi” adıyla ihsan verilmesi, I. Mahmud döneminden itibaren uygulanagelen bir âdetti. Esasında Sultan II. Mustafa’nın Ramazan aylarında Hırka-i Şerif nöbetçisi ağalara ikişer Yasin-i Şerif okutmasının ardından onlara verdiği ihšana dayanan bu gelenek, sonradan inkitaya uğramış; ancak oğlu I. Mahmud tarafından tekrar hayata geçirilmiştir. Nitekim I. Mahmud, babasının ihdas ettiği bu geleneği saltanatının ilk Ramazan ayında (Mart-Nisan 1731 / Ramazan 1143) hatt-ı hümayunu ile canlandırmış ve söz konusu ihsanı yerleşik hale getirmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2374/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2353/394, vr. 1a; Soydemir, 2022, 178). Başlarda “Ramazâniyye in‘âmı” olarak ifade edilen, sonraları “şeker bahası” da denilen Ramazâniyye; dülbend ağasına 300 kuruş, miftah ağasına 150 kuruş, dört nefer vâcibu’r-riâye ağalarına 400 kuruş ve otuz bir nefer hâne-i hassa ağalarına elli beşer kuruştan 1.705 kuruş⁹, toplamda da 2.555 kuruş olarak verilirdi (BOA. TSMA.d., nr. 2374/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2376/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2377/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2378/9, vr. 2a). İhsan başlarda muayyen olmayan bir günde verilirken¹⁰;

⁶ Örnek olması adına birkaç yıla ait bilgi verirsek Sultan III. Ahmed, 1716 yılında (Ağustos-Eylül 1716 / Ramazan 1128) çamaşırcıbaşına 4.050 akçe, sair yetmiş dokuz neferâtına 1.000’er akçe ihsanda bulunmuş; benzer şekilde 1719 yılında (Temmuz-Ağustos 1719 / Ramazan 1131) çamaşırcıbaşına 4.050 akçe, seksen dört neferâta ise yine 1.000’er akçeden ihsanda bulunmuştur. Sultan I. Mahmud, 1732 yılında (Şubat-Mart 1732 / Ramazan 1144) çamaşırcıbaşına 33,5 kuruş 30 akçe, yüz otuz iki nefere 1.091,5 kuruş 20 akçe ihsan ederken; 1738 yılında (Aralık-Ocak 1738-1739 / Ramazan 1151) çamaşırcıbaşına yine 33,5 kuruş 30 akçe, yüz altı nefere 883 kuruş 40 akçe ihsanda bulunmuştur. Sultan III. Osman, 1755 yılında (Haziran-Temmuz 1755 / Ramazan 1168) çamaşırcıbaşına 33,5 kuruş 30 akçe, yüz bir nefer kullarına 841,5 kuruş 20 akçe; 1757 yılında ise (Mayıs-Haziran 1757 / Ramazan 1170) çamaşırcıbaşına 33,5 kuruş 30 akçe, yüz sekiz neferâtına ise 933,5 kuruş 30 akçe ihsanda bulunmuştur. Sultan III. Mustafa 1758 yılında (Mayıs-Haziran 1758 / Ramazan 1171) çamaşırcıbaşına 33,5 kuruş 30 akçe, yüz on sekiz neferâtına 983 kuruş 40 akçe ihsan vermiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2359/9, vr. 3a; BOA. TSMA.d., nr. 2362/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2402/55, vr. 3b).

⁷ 1760 yılındaki (Nisan-Mayıs 1760 / Ramazan 1173) ihšana bakıldığında, çamaşırcıbaşına 83 kuruş 40 akçe, yüz yirmi neferâtı kullarına onar kuruştan 1.200 kuruş ihsan edildiği görülür (BOA. TSMA.d., nr. 2404/13, vr. 2b).

⁸ 1174 yılı Ramazan ayında (Nisan-Mayıs 1761) seferli kethüdasına 83 kuruş 40 akçe, çamaşırcıbaşına 83 kuruş 40 akçe, yüz yirmi dört nefer kullarına onar kuruştan 1.240 kuruş verilmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2405/12, vr. 3a).

⁹ Hane-i Hassa ağalarının sayısı 1767 yılından itibaren (Ocak-Mart 1767 / Ramazan 1180) 32’ye çıkmış ve kişi başı elli beşer kuruş vermeye devam edilerek 1.760 kuruş ihsan edilmiştir. Bu şekilde toplam meblağ da 2.610 kuruşa ulaşmıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2411/94, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2412/52, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2413/57, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2416/9, vr. 2b).

¹⁰ Şeker akçesi, 1736 yılı Ramazan’ına kadar genellikle ayın ilk on gününde olacak şekilde yedisinde, sekizinde ya da onunda verilmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2376/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2377/9,

1736 yılından itibaren (Ramazan 1148 / Ocak-Şubat 1736) düzenli bir şekilde Hırka-i Şerif ziyaretiyle aynı gün yani ayın on beşinde verilmeye başlanmıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2379/9, vr. 1b).

1.3. Kadir Gecesi İhsanları

Bilindiği üzere Kadir gecesi, Kur'an'ın indirilmeye başlandığı ve Kur'an'da ifade edildiği şekliyle, bin aydan daha hayırlı olan son derece kutsal bir vakittir. Kadir gecesinin tam olarak hangi gün olduğu bilinmemekle birlikte Ramazan ayının son on günündeki tekli günlerinden birisi olduğu inancı genel kabul görmüş ve ayın 27. gününün Kadir gecesi olarak idrak edilmesi eğilimi yaygınlık kazanmıştır (Özervarlı, 2001). Bu kutsal gece, diğer Müslüman toplumlar gibi Osmanlılar tarafından da büyük bir ihtimam ve hassasiyetle idrak edilmiş ve padişahlar, Ayasofya Camii'ndeki terâvih namazına ve icra edilen merâsime bizzat katılmaya özen göstermişlerdir.

XVIII. yüzyıl Osmanlı padişahları terâvih namazı için Ayasofya Camii'ne gitmişler ve burada çeşitli ihsanlarda bulunmuşlardır. Esasında Kadir gecesi ihsanı, padişahların söz konusu gecede Ayasofya Camii'ne gidip gelirken fener taşıyan bostancılara verdikleri 80 kuruşluk ihsana dayanır (BOA. TSMA.d., nr. 2352/336, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2354/20, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2353/50, vr. 1b; Tuncer, 2023, 302). Mütad haldeki bu ihsan, başlarda bostancılara verilirken, 1715 yılı Ramazan'ından itibaren (Ağustos-Eylül 1715 / Ramazan 1127) fener taşıma görevinin kozbekçilere geçmesiyle onlara verilmeye başlanmıştır.¹¹ 1718 yılı Ramazan ayına geldiğinde ise (Ağustos 1718 / Ramazan 1130) bu görevi kozbekçiler ile hasekilerin birlikte yerine getirmesi üzerine söz konusu 80 kuruşluk ihsan, bu iki guruba verilmeye başlanmış ve bu durum yüzyılın ilerleyen senelerinde de benzer şekilde devam etmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2361/9, nr. 5b; BOA. TSMA.d., nr. 2362/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2375/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., vr. 2385/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2408/15, vr. 2b).¹²

Kadir Gecesi'nde mütad olan bu ihsana zamanla başka ihsanlar da eklenmiş ve onlar da yerleşik bir âdet niteliği kazanmıştır. Bunlardan ilki gümüş meşale çeken dört nefer kapıcılara verilen ihsandır. Nitekim 1745 yılı Kadir gecesinden itibaren (Ekim 1745 / Ramazan 1158) *sîm meş'ale-keşân dört nefer kapuculara* biner akçeden 4.000 çil akçe (33 kuruş 40 akçe) verilmesi mutad bir hal almıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2389/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2390/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b).¹³

Bunların haricinde padişahlar yılın her ayında Cuma selâmlıklarına gidip gelirken

vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2378/9, vr. 2a). 1732 yılı Ramazan ayında (Şubat-Mart 1732 / Ramazan 1144) Ramazâniyye in'âmının verildiğine dair bir kayıt bulunamamıştır.

¹¹ Sultan III. Ahmed, bu tarihte sürmekte olan sefer sebebiyle Edirne tarafından bulunuyordu (BOA. TSMA.d., nr. 2358/9, vr. 2a). Bu görev için kozbekçilerle birlikte hasekilere de ihsanın verildiği olmuştur (BOA. TSMA.d., nr. 2373/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 2a). Önceleri saray bekçiliği yaptıkları söylenen Kozbekçilerin daha sonraları padişahın Cuma selâmlıkları ve gezileri sırasında padişahın, dârüssaâde ağası ve hazinedar ağanın kıyafet ve mefruşatlarının nakil ve muhafızlığını yapmışlardır (Pakalın, 1983, 298).

¹² Öte yandan kullanılan fenerlerin genellikle 7 adet olduğu ve bunlara kırmızı beyaz gömlekler giydirildiği görülür (BOA. TSMA.d., nr. 2361/9, vr. 8a; BOA. TSMA.d., nr. 2364/9, vr. 3a).

¹³ Bazen bu ihsan, 4.000 çil akçenin kuruş karşılığı olan 33 kuruş 40 akçe şeklinde belirtildiği de olurdu (BOA. TSMA.d., nr. 2400/9, vr. 2a). Arşiv kayıtlarında ihsan verilen kapıcılar yerine *bevâbler* ifadesi de kullanılabiliyordu (BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 2a).

alaya eşlik eden yeniçeri sakalarına mütad üzere ihsan verirdi (Görür, 2020, 168-169). Ancak Ramazan aylarında su dağıtımı yapılmadığından bu ayda icra edilen Cuma selâmlıklarında söz konusu ihsan verilmezken, Kadir gecesinde terâvih namazına gidilirken alayda bulunan yeniçeri sakalarına padişah tarafından ihanda bulunulurdu. Önceleri ihsan miktarı 2 adet zer-i mahub nisfyesi idi (BOA. TSMA.d., nr. 2387/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2388/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2389/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2390/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2395/9, vr. numarasız; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2398/9, vr. 2a). III. Osman tahta geçtikten sonra bu miktar, 4 adet zer-i mahub-ı tama yükseltilmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2411/15, vr. 2b).¹⁴ III. Mustafa'nın cülusunun ardından ise miktar 8 adet zer-i mahub-ı tam olarak güncellenmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2402/55, 4a; BOA. TSMA.d., nr. 2404/13, vr. 2b).

1.4. Terâvih Namazı İhsanları

Ramazan ayının bir diğer ihsan kalemi de bu aya mahsus olan terâvih namazlarının tamamlanması üzerine verilen ihсандır. Buna göre Ramazan ayının son gününde terâvih namazlarının nihayete ermesi sebebiyle namazlarda görevli bulunan imam-ı evvel ve imam-ı sâni efendiler ile Enderun ve taşra müezzinlerine padişah tarafından belirli bir miktar ihsan verilir.

İhsana dair arşiv kayıtlarının geriye dönük olarak XVII. yüzyılın sonlarına kadar takip edilebiliyor oluşu, uygulamanın XVIII. yüzyıldan önce yerleşik bir hal aldığını kanıtlar (BOA. TSMA.d., nr. 2348/12, vr. 2a).¹⁵ Öte yandan ihsanın içeriği ve miktarı geçen süre boyunca sabit kalmamış, özellikle erken tarihlerde bazı değişimler geçirmiştir. Zaman içinde yaşanan bu değişime kısaca bakacak olursak; 3 Haziran 1693 tarihli (29 Ramazan 1104) kayıta terâvih namazının tamamlanmasıyla, imam efendiye 500 kuruş verildiği belirtilirken; 2 Ocak 1708 tarihli (8 Şevval 1119) belgede, -500 kuruşun pay edilerek- imam-ı evvel efendiye 300 kuruş ve imam-ı sâni efendiye 200 kuruş verildiği görülür (BOA. TSMA.d., nr. 2348/12, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2352/481, vr. numarasız).¹⁶ Ertesi yıl (21 Aralık 1708 / 8 Şevval 1120) ise imam-ı evvel (300 kuruş) ve imam-ı sâni (200 kuruş) efendilerin yanı sıra Enderun müezzinlerine 100 kuruş ve taşra müezzinlerine de yine 100 kuruş verildiği kayıtlıdır (BOA. TSMA.d., nr. 2352/482, vr. numarasız). Bir sonraki yıl ise (Aralık 1709 / Şevval 1121) imam-ı evvel ve sâni efendiler ile Enderun ve taşra müezzinlerine verilen aynı ihsanların yanında, Sultan Mehmed Camii-i Şerifi'nin hatibine 80 kuruş verildiği görülür (BOA. TSMA.d., nr. 2352/483, vr. numarasız).

Nihayetinde bu değişimlerin ardından terâvih ihsanı, 1710 yılı Ramazan'ı (Ramazan 1122) itibariyle yerleşik formuna kavuşmuş ve ihsan verilen kişiler sabit bir şekilde imam-ı evvel ve sâni efendiler ile Enderun ve taşra müezzinleri olmuştur (BOA.

¹⁴ Sultan III. Osman'ın ilk Ramazan ayındaki kayıtlarda bu ihsanın, yeniçeri sakaları yerine Hûkeşanlara verildiği kayıtlıdır (BOA. TSMA.d., 2399/9, vr. 2a).

¹⁵ 3 Haziran 1693 tarihli (29 Ramazan 1104) kayıta, “*terâvih namazı tamam olduk da mütad üzere imam efendi dailerine ihsan olunan*” 500 kuruşun, mütad olarak verildiğinin ifade edilmesi, ihsanın bu tarihten önce de verildiğini ortaya koyar.

¹⁶ Böylece ihsan miktarı 500 kuruş olarak yine sabit kalmakla birlikte, imam-ı evvel ve sâni efendilerin dereceleri dikkate alınarak taksim edilmiştir.

TSMA.d., nr. 2353/217, vr. numarasız).¹⁷ İhsan miktarı ise Sultan III. Ahmed'in saltanatının sonuna kadar, imam-ı evvel efendiye 300 kuruş, imam-ı sâni efendiye 200 kuruş, Enderun-ı Hümayun müezzinlerine 100 kuruş ve taşra müezzinlerine yine 100 kuruş şeklinde devam etmiştir. I. Mahmud'un saltanatının ilk Ramazan ayında ise (Mart-Nisan 1371 / Ramazan 1143) kalıcı bir düzenleme yapılmıştır (BOA. TSMA.d., nr. 2364/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2372/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2373/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2374/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2376/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2377/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2380/9, vr. 1b; BOA. TSMA.d., nr. 2387/9, vr. 2a). Yeni düzenlemeyle imam-ı evvel efendiye verilen ihsan miktarı 400 kuruşa çıkarılırken imam-ı sâni efendinin ihsanı 180 kuruşa indirilmiş; Enderun müezzinlerinin ihsanı 80 kuruşa düşürülürken benzer şekilde taşra müezzinlerinininki de 80 kuruşa indirilmiştir. Belirlenen bu miktarlar, III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde de aynı şekliyle devam etmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2408/15, vr. 3a; BOA. TSMA.d., nr. 2418/23, vr. 2b). Bu yönüyle I. Mahmud, şeker akçesinden başka bu ihsanın da düzenlenmesinde etkili olmuş ve uzun bir müddet bu miktar üzerinden devam etmesinde rol oynamıştır.

Terâvih ihsanı vesilesiyle mütad üzere verilen bu ihsanların dışında nadir de olsa padişahların deyim yerindeyse gönüllerinden kopup verdikleri ihsanlar da olabilmekteydi. Nitekim 1740 yılı Ramazan'ında (Kasım-Aralık 1740 / Ramazan 1153) I. Mahmud'un, Hırka-i Şerif'te tilâvet-i Kur'an eden Osman Efendi'ye ihsanda bulunması bu türden bir bağıştı.¹⁸

1.5. Fitre ve Fidyeleri

Doğrudan bir ihsan niteliği taşımasalar da Ramazan ayına mahsus olmaları sebebiyle Osmanlı padişahlarının verdikleri fidye ve fitrelerden bahsetmek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere fitre, imkânı olan tüm Müslümanların Ramazan ayı içerisinde vermeleri gereken bir sadakadır (Yavuz, 1996). Nitekim yeterli imkânı bulunan tüm Müslümanlar gibi Osmanlı padişahları da Ramazan ayında fitrelerini sabit bir miktar üzerinden vermişlerdir.¹⁹ Fitrelerin ceyb-i hümayun kayıtlarında yer alan XVII. yüzyıl sonlarına ait erken tarihli örnekleri ile XVIII. yüzyıldaki verilerinde, sabit bir şekilde 40 bin akçe olarak verildiği görülür.²⁰ Bu da geleneğin ne denli yerleşik bir kaide olduğunu ortaya koyar. Nitekim bu noktada birkaç misalden bahsedecek olursak; 30 Ağustos 1685 (30 Ramazan 1096) tarihinde IV. Mehmed, fitre olarak "*Kâdirîler Şeyhi Efendi'ye*" 40.000 cedid akçe vermiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2344/160, vr. numarasız; Tuncer, 2023, 303). Fitrelere dair görece erken tarihli bu kayıt, fitre verilen şahsın zikredilmesi bakımında nadir ve kıymetli bir örnektir. Başka örnekler bakacak olursak II. Ahmed, 3 Haziran 1693'te (29 Ramazan 1104) 40 bin akçe, II. Mustafa 1696 Ramazan'ında (Ramazan 1107) yine 40 bin akçe fitre tasadduk etmişlerdir (BOA. TSMA.d., nr. 2348/12, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2350/8, vr. 2a; Tuncer, 2023, 303). Benzer şekilde III. Ahmed de

¹⁷ Özetle bu ihsan, nihai şeklini almaya kadar yıllar içinde muhtelif değişimler göstermiştir.

¹⁸ I. Mahmud, Osman Efendi'ye 20 adet zer-i mahub nisfyesi vermişti ve bu da 27,5 kuruşa denk geliyordu (BOA. TSMA.d., nr. 2384/9, vr. 2a).

¹⁹ Osmanlı padişahlarının 19. yüzyılda harem halkının fitrelerini de verdikleri görülür. Ayrıca valide sultanlar da yine bu yüzyılda fitrelerini veriyordu (Akyıldız, 2017, 337-338).

²⁰ Fitre kayıtlarının geçmişe doğru 1681 yılına kadar takip edilebildiği belirtilir ve tespit edilen bu ilk kayıttan itibaren miktarın sabit şekilde 40.000 akçe olduğu görülür (Tuncer, 2023, 303).

1711 yılı Ramazan'ı (Ramazan 1123) ile 1716 (Ramazan 1128) ve 1725 (Ramazan 1137) yılı Ramazan ayları gibi saltanatının muhtelif yıllarında aynı şekilde 40 bin akçe fitre vermiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2353/50, vr. numarasız; BOA. TSMA.d., nr. 2359/9, vr. 3a; BOA. TSMA.d., nr. 2368/9, vr. 2a; Tuncer, 2023, 303).²¹

Bu durum Sultan I. Mahmud, III. Osman ve III. Mustafa dönemlerinde de benzer şekilde devam etmiştir. Nitekim I. Mahmud, saltanatının 1739 (1151), 1747 (1160) ve 1753 (1166) gibi çeşitli yıllarının Ramazan aylarında, *müstahakına* 40 bin akçe fitre vermişken (BOA. TSMA.d., nr. 2382/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2391/9, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2397/9, vr. 2a); III. Osman da 1755 (1168) ve 1757 (1170) yılı Ramazan aylarında *fukara, za'fân ve müstahakına* 40 bin akçe tasadduk etmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2399/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2401/15, vr. 2b). III. Mustafa da selefleri gibi saltanatında hak edenlere 40 bin çil akçe fitre vermiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2303/57, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2407/10, vr. 3a; BOA. TSMA.d., nr. 2411/94, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2414/81, vr. 2b).²²

Fidyeye ise bilindiği üzere bir tür oruç kefareti niteliğindedir ve çeşitli sebeplerle tutulamayan her bir oruç için ihtiyaç sahibi bir kimsenin bir günlük yeme-içme bedelinin verilmesiyle ödenir (Öğüt, 1996). Kayıtlarda fidyeye alakalı rastladığımız tek örnek, III. Mustafa'nın vefatından yaklaşık bir buçuk ay öncesine aittir. Nitekim 1773 yılı Ramazan ayında (Ramazan 1187 / Kasım-Aralık 1773) III. Mustafa'nın "fidye için" 9 kuruş değerinde olan 6 adet zer-i mahub nisfiyesi verdiği kayıtlıdır (BOA. TSMA.d., nr. 2418/23, vr. 3b).²³

2. Muharrem Ayı İhsanları

Haram kabul edilen dört aydan biri olan Muharrem ayı, aynı zamanda âşûrâ olarak bilinen onuncu günü münasebetiyle de tebarüz eden bir zaman dilimidir. Âşûrâ gününün tarihi arka planı, çeşitli inançlara göre farklı hadiselerle dayanır. Literatürde detayları aktarılan bu hadiselerden ikisinin ön olana çıktığı belirtilir. Buna göre Yahudiler, 10 Muharrem'i Hz. Musa ve kavminin firavundan kurtulduğu gün olarak kabul edip bugünü oruçlu olarak geçirirler. Yine bu tarih, Hz. Nuh ve ona inananların tufandan kurtuldukları gün olarak kabul edilmiştir. Nitekim bu inanışa göre Hz. Nuh ve inananlar, tufanın son bulmasının ardından ellerinde kalan son ürünleri karıştırarak aşure pişirmişlerdir. Öte yandan 10 Muharrem, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin ile yakınlarının şehit edildikleri gün olması bakımından da Müslümanlar arasında bir

²¹ 1715 ve 1716 yılları Ramazan aylarında (1127 ve 1128) fitre-i şehriyârînin taşra hazinesinden gelmeyip Enderun hazinesinden verilmesinin ferman buyurulduğu ifade edilmiştir. Bu da fitrenin taşra hazinesinden de verildiğini yansıması açısından dikkat çekicidir (BOA. TSMA.d., nr. 2358/9, vr. 2a; BOA. TSMA.d., nr. 2359/9, vr. 3a; Tuncer, 2023, 302-303). Öte yandan söz konusu fitre meblağının dışında kalan nadir örneklerden biri 1717 yılı Ramazan'ına (1129 Ramazan) aittir. Nitekim bu tarihte Sofya taraflarında olan Sultan III. Ahmed'in ceyb-i hümayunundan 150 kuruş fitre verdiği kaydedilmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 2360/9, vr. 2b; Tuncer, 2023, 303).

²² Bazen kayıtlarda fitre miktarı olarak 40.000 yerine, kuruş karşılığı olan 333 kuruş 40 akçe şeklinde yazıldığı da oluyordu (BOA. TSMA.d., nr. 2418/23, vr. 2b). Fitrelerin genel olarak ayın son günlerinde verildiği görülür. Öte yandan XVII. yüzyılın sonlarına ait kayıtlarda fitrenin verildiği gün çoğunlukla belirtildiğinden bunu takip etmek mümkünken XVIII. yüzyıl kayıtlarında ise verilen gün ibaresine pek rastlanmaz. Buna karşın fitre kayıtlarının belgelerdeki konumu dikkate alındığında; XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren ekseriyetle Kadir gecesinde veya onu takip eden günlerde verildiği, yüzyılın ikinci yarısında ise fitrenin Kadir gecesinde verilmesinin yerleşik bir hal aldığı görülür.

²³ Fidyenin III. Mustafa'nın vefatından kısa bir süre öncesine ait olması, padişahın sağlık sorunları sebebiyle orucunu tutamadığı ihtimalini akla getirir.

matem dönemi olarak idrak edilmiştir. Anadolu'daki Alevi-Bektâşi geleneğinde bu ayın ilk on veya on iki gününün oruçlu geçirilmesi yerleşik bir gelenek niteliğindedir (Baş, 2004, 168-169; Özlü, 2011, 192-196; Açıkgöz, 2019, 100-101; Polat, 2019, 459-463).

Âşûrâ günü, Müslüman Türklerin dini inanç ve geleneğinde önemli bir yer tutarken aynı zamanda bu günde pişirilen aşure tatlısına da isim olmuştur. Muharrem'in onuncu günü ile müteakip günlerinde aşure hazırlanıp ikram edilmesi, Türk halk geleneğinde kıymetli bir yere sahiptir. Bu gelenek Osmanlı toplumu ve hanedanında da yaşamaya devam etmiş ve Muharrem ayında sarayda aşure pişirilmesi yerleşik bir anane niteliği kazanmıştır.

Osmanlılardaki bu aşure geleneğine dönem kaynaklarında kısmen değinilmiş olsa da ayrıntısına fazlaca verilmemiştir (Baş, 2004, 179-180; Açıkgöz, 2019, 101). Ancak arşiv kayıtları, Osmanlı toplumunda aşurenin oldukça yaygın bir tatlı olduğunu, vakıflar eliyle halka yemek ve aşure ikramlarının yapıldığını gösterir (BOA. TSMA.d., nr. 3947/5, vr. numarısız). Mesela İstanbul'daki Ferahşah Sultan vakfının 1677-1678 yılı gelirinin bir kısmının (32.120 akçe) vâkıf şartı gereği sarfedileceği kalemler arasında sıbyanların aşure ve kıyafet giderlerinin karşılanması bulunmaktaydı (BOA. TSMA.d., nr. 3947/5, vr. 1b). Yine Nuruosmaniye Camii'nde verilecek aşure için cami vakfına 13 Ağustos 1760 (1 Muharrem 1174) tarihinde teslim edilen aşure malzemeleri bir belgede listelenmiştir (BOA. TSMA.d., nr. 4284/13, vr. 13b).²⁴ Bunların haricinde mübarek gün ve gecelerde yemek ikramının yapıldığı pek çok vakıfta, aşure gününde de yemek ikramlarının olduğu görülür (Börlükbaşı, 2021, 164-178). Osmanlı vakıflarındaki bu gibi örnekleri arttırmak mümkündür.

Arşiv kayıtları sarayda aşure pişirme geleneğinin yerleşik bir anane olduğunu gösterir. Bilhassa XVIII. yüzyıldan itibaren belirgin hale gelen bu yöndeki kayıtlar, aşurenin yapılışındaki malzemeler, padişahların beğenileri ve verdikleri ihsanlar ile aşurenin dağıtıldığı kimseleri yansıması açısından dikkat çekicidir. Mesela III. Ahmed, vezirine yazdığı bir hatt-ı hümayunda, gece sarayda pişirttiği aşureyi, Kaptan-ı Derya Kaymak Mustafa Paşa ile damatları Mehmed, Ali ve Ahmed paşalara da yedirilmesini ister (BOA. AE.SAMD.III, nr. 229/22033; Tuncer, 2023, 167, 299).²⁵ Yine başka bir hatt-ı hümayununda, gece pişirttiği aşurenin içine gülâb ve misk koydurduğunu, bu şekliyle çok beğendiğini, yemesi için bir maşrapa da vezirine gönderdiğini belirtmiştir (BOA. AE.SAMD.III, nr. 215/20805; Tuncer, 2023, 299).²⁶

Belgelere aksettiği kadarıyla sarayda aşure pişirilirken buğday, bal, şeker, bakla, börülce, nohut, incir, fındık içi, fıstık, badem, ceviz-i rûmî, kestane, rezaki üzüm, kuş üzümü, hurma, elma, armut kurusu, gülâb/âb-ı verd, balmumu [şem-i asel-i sefid] ve yumurta gibi oldukça zengin bir ürün yelpazesinin kullanıldığı görülür (BOA. TSMA.d., nr. 10514/1; BOA. C.SM, nr. 18/935, vr. 2a; BOA. AE. SMST.III, nr. 121/9261; BOA. AE.SMST.III, nr. 248/19787). Ayrıca aşureye esans vermesi açısından misk konulduğu

²⁴ Aşure için teslim edilen malzemelerin bir kısmı şu şekildedir: Nohut, bakla, fındık, börülce, hurma, badem, fındık, fındık içi, kuş üzümü, rezzâkî, incir, çıra, tabla, taze fındık, gülâb, yumurta, astar, kahve ve şeker.

²⁵ Belgeye verilen 2 Ekim 1730 (19 Rebiülevvel 1143) tarihinin temsili bir ifade olduğu anlaşılır.

²⁶ Belgeye verilen 2 Ekim 1730 (19 Rebiülevvel 1143) tarihinin temsili bir ifade olduğu anlaşılır. Bunların haricinde 22 Aralık 1724'te Çekmece'ye yaptığı bir gezi sırasında Sadrazam Damad İbrahim Paşa tarafından kendisine aşure gönderildiği görülür (Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, 2013, 1418).

da olurdu. Bu amaçla padişahların kendi hazinelerinden aşureye konulması için misk vermeleri yerleşik bir uygulamaydı. Harc-ı hassa kayıtları incelendiğinde bu geleneğin ilk olarak Kasım-Aralık 1718'de (Muharrem 1131) başladığı görülür (BOA. TSMA.d, nr. 2362/1, vr. 4a). Nitekim bu tarihten sonra neredeyse her yıl Muharrem ayında muhtelif miktarlarda (miskal) misk, aşureye konulmak üzere harc-ı hassadan verilmiştir (BOA. TSMA.d, nr. 2363/1, vr. 7b; BOA. TSMA.d, nr. 2365/1, vr. 2a; BOA. TSMA.d, nr. 2366/1, vr. 3b; BOA. TSMA.d nr. 2367/1, vr. 2a; BOA. TSMA.d nr. 2368/1, vr. 4b; BOA. TSMA.d, nr. 2358/29, vr. 2b; BOA. TSMA.d, nr. 2370/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d, nr. 2371/1, vr. 2a; BOA. TSMA.d, nr. 2372/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d, nr. 2373/1, vr. 2a).²⁷ Söz konusu uygulamanın, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sadaretinde hayata geçirildiği anlaşılmaktadır.

Muharrem ayının onuncu günü sarayda pişirilen aşure, padişaha sunulur ve önceden padişah tarafından onaylanan kişilere dağıtılırdı (Irmak, 1991, 29, 52). Kendisine sunulan aşureye karşılık padişahın ihsanda bulunduğu olurdu. Ceyb-i hümayun kayıtlarında tespit edebildiğimiz bu yöndeki ilk örnek Sultan III. Mustafa'ya aittir. Buna göre III. Mustafa saltanatının ilk Muharrem ayında (13 Eylül 1758 / 10 Muharrem 1172) kendisine sunulan aşureye karşılık, kilerci ustaya 30 kuruş, kilerci kalfaya 20 kuruş, üç ustaya toplamda 35 kuruş ve kiler neferlerine de 100 kuruş ihsanda bulunmuştur (BOA. TSMA.d., nr. 2403/49, vr. 1b).

Sarayda pişirilen aşurenin, kimlere dağıtılacağı da önemli bir konuydu. Nitekim padişahın genellikle hatt-ı hümayun ile onayladığı aşure tevzi kayıtları, Osmanlı hanedan üyeleri ile üst düzey devlet adamlarına aşure dağıtımının belirli bir düzen dahilinde yapıldığını gösterir. Saray mutfağında pişirilip padişaha takdim edilen aşure, padişah tarafından ser-tabbâhîn-i hâssa vasıtasıyla sadrazama gönderilirdi (Teşrifatçı Mehmed Âkif Bey, 2024, 191, 383, 564).²⁸

Genellikle XVIII. yüzyıl sonu itibariyle görülmeye başlanan tevzi kayıtlarının erken tarihli sayılabilecek örneklerinden birine bakacak olursak; 5 Aralık 1783 (10 Muharrem 1198) tarihli kayıta, sarayda pişirilen aşurenin Esmâ Sultan, Hibetullah Sultan, Zahide Hanımsultan, Fâtıma Hanımsultan gibi hanedan üyeleri ile sadrazam, şeyhülislam, kaptan paşa, Mustafa Paşa, nakîbu'l-eşrâf, Rumeli kadıaskeri (sadr-u Rûm Efendi), İstanbul kadısı, hekimbaşı, imam-ı evvel, imam-ı sâni, yeniçeri ağası, sadaret kethüdası, cerrahbaşı, kul kethüdası, defterdâr, reisülküttâb, nişancı, çavuşbaşı, defter emini, ruznamçe-i evvel, başmuhasebeci gibi üst rütbeli devlet adamlarına gönderildiği

²⁷ Sultan III. Ahmed'in saltanatının son Muharrem ayı ile (ki Temmuz-Ağustos 1730 / Muharrem 1143 gibi tahtan indirilmesinden kısa bir süre öncedir) Sultan I. Mahmud'un saltanatının ilk iki yılında (1731-1732 / 1144-1145) bu ihsanın yapıldığına dair bir kayıt yoktur. 1733 yılından itibaren (Haziran-Temmuz 1733 / Muharrem 1146) bu yöndeki kayıtlar yeniden görülmeye başlanır (BOA. TSMA.d., nr. 2377/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2378/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d., nr. 2379/1, vr. 3a; BOA. TSMA.d, nr. 2383/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d, nr. 2384/1, vr. 2b; BOA. TSMA.d, nr. 2385/1, vr. 2a; BOA. TSMA.d, nr. 2398/1, vr. 2a; BOA. TSMA.d, nr. 2399/1, vr. 3a; BOA. TSMA.d, nr. 2400/1, vr. 2a).

²⁸ Sadrazam, aşure getiren ser-tabbâhîn-i hâssaya, bu hizmeti karşılığında ince yünden yapılan ve kerrâke adı verilen bir üstlük giydirir, ayrıca yine ona ve beraberindeki hizmetkarlarına belirli bir miktar ihsanda bulunurdu (Teşrifatçı Mehmed Âkif Bey, 2024, 191, 383, 564).

belirtilmiştir (BOA. D.TŞF.d., nr. 26062).²⁹ Ayrıca bu kişilere aşureyi kimlerin götüreceği de yine bu kayıtlarda zikredilmiştir.

Netice itibarıyla aşure, Osmanlı halk ve saray mutfağının önemli bir ürünüydü. Osmanlı sarayında Muharrem ayında aşure pişirme geleneği yerleşik ve esaslı bir anane niteliğindedir. Ayrıca aşure Osmanlı sarayında yalnızca Muharrem ayında değil, yılın hemen her döneminde saray halkı ve padişahlar tarafından beğenilen ve tüketilen bir tatlıydı.

Sonuç

Sonuç olarak tüm Müslümanlar için kutsal olan Ramazan ayı, Osmanlı döneminde de bu kutsiyetine uygun şekilde hem halk hem de hanedan üyeleri ve idari sınıf tarafından ibadetler, çeşitli tören ve ayinlerle idrak edilmiştir. Osmanlı padişahlarının baş rolde olduğu bu aydaki törenler, bilhassa XVIII. yüzyılda daha belirgin ve yerleşik bir hal almıştır. Padişahlar, Has Oda'da muhafaza edilen Hırka-i Şerif'i bu ay icra edilen törenle ziyaret etmişler, ayrıca katıldıkları terâvih namazları ve Kadir gecesi programı ile Ramazan ayını İslam halifesi ve Müslümanların emiri olarak en uygun şekilde geçirmeye özen göstermişlerdir.

Osmanlı padişahlarının törenler sırasında verdikleri ihsanların detaylı takibinin yapılmasıyla önemli bulgulara ulaşılmıştır. Ramazan ayı programlarının genel itibarıyla XVIII. yüzyılda temel kaide ve teşrifat yönüyle tekâmül ettiği ve yerleşik bir hal aldıkları söylenebilir. Bunlardan Hırka-i Şerif programının, XVIII. yüzyıl başlarıyla birlikte ayın 15. gününde yapılmaya başlandığı anlaşılır. Yine bu çalışmayla ulaşılan sonuçlardan biri de kayıtlarda Ramazâniyye in'âmı ya da şeker akçesi olarak zikredilen ihsanın, I. Mahmud'un saltanatı döneminde canlandırıldığı ve sonraki süreçte ise bu dönemde belirlenen kaideler üzerinden devam ettirildiğidir. Yine Osmanlı padişahlarının terâvih namazlarına giderken fener taşıyan görevlilere mütad üzere ihsan verdikleri belirlenmiş ve bu ihsanın fener taşıma görevinin farklı görevlilere geçmesi üzerine onlara verilmeye başlandığı ortaya konulmuştur. Çalışmada ulaşılan bir diğer bulgu da padişahların, Ramazan ayı sonunda terâvih namazlarının nihayete ermesiyle namazlarda görev alan imam ve müezzinlere belirlenen miktar üzerinden ihsan vermeleridir. Yine bu ihsanın XVII. yüzyılda da verildiği; ancak -tıpkı Hırka-i Şerif ziyaret günün XVIII. yüzyılda muayyen bir güne alınmış olması gibi- XVIII yüzyılda yıl yıl geçirdiği değişimlerle nihai şeklini aldığı sonucuna varılmıştır. Bunların haricinde bir ihsan niteliğinde olmasa da padişahların Ramazan ayında verdikleri fitrelere de değinilmiş ve fitrelerin neredeyse istinasız şekilde her yıl verildiği ve miktarının da XVII. yüzyıl sonlarından itibaren sabit şekilde 40 bin akçe olduğu belirlenmiştir.

Son olarak Türk-İslam kültüründe önemli bir yer tutan Muharrem ayının Osmanlı dünyasında da kıymetli bir yeri olduğunun altı çizilmiş ve Osmanlı sarayında aşure pişirme geleneğinin yerleşik bir kaide olduğu sonucuna varılmıştır. Bu ay saray mutfağında pişirilen aşurenin başta padişah olmak üzere hanedan üyelerine, saray

²⁹ Tevzi kayıtlarına dair başka örnekler için bkz. (BOA. İ.E.SM., nr. 31/3300; BOA. D.BŞM.MTE.d., nr. 11496; BOA. TSMA.d., nr. 2435; BOA. HAT. nr. 1467/6; BOA. HAT. nr. 1650/8; BOA. HAT. nr. 1478/60; BOA. HAT. nr. 1663/4).

halkına ve ileri gelen devlet görevlilerine ikram edildiği sonucuna varılarak, Osmanlı saray mutfağında aşure pişirilmesi amacıyla verilen malzemelerin oldukça geniş bir ürün çeşitliliğine sahip olduğu belirtilmiştir.

Kaynaklar

1. Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Tasnifi III. Ahmed (SAMD.III) ve III. Mustafa (SMST.III)

BOA. AE.SAMD.III, nr. 215/20805; 229/22033

BOA. AE. SMST.III, nr. 121/9261; 248/19787

Cevdet Tasnifi Saray (C.SM)

BOA. C.SM, nr. 18/935

Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Matbah-ı Amire Eminliği Defterleri

BOA. D.BŞM.MTE.d., nr. 11496

Bab-ı Defteri Teşrifat Defterleri

BOA. D.TŞF.d., nr. 26062

Hatt-ı Hümayun Tasnifi

BOA. HAT. nr. 1467/6; 1478/60; 1650/8; 1663/4

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (BOA. TSMA.d.)

BOA. TSMA.d., nr. 2303/57; 2344/160; 2348/12; 2350/8; 2352/308; 2352/336; 2352/481; 2352/482; 2352/483; 2353/50; 2353/62; 2353/217; 2353/394; 2354/20; 2358/9; 2358/29; 2359/9; 2360/9; 2361/9; 2362/1; 2362/9; 2363/1; 2364/9; 2365/1; 2366/1; 2367/1; 2368/1; 2368/9; 2370/1; 2370/9; 2371/1; 2372/1; 2372/9; 2373/1; 2373/9; 2374/1; 2374/9; 2375/9; 2376/9; 2377/1; 2377/9; 2378/1; 2378/9; 2379/1; 2379/9; 2380/9; 2382/9; 2383/1; 2384/1; 2385/1; 2385/9; 2387/9; 2388/9; 2389/9; 2390/9; 2391/9; 2395/9; 2397/9; 2398/1; 2398/9; 2399/1; 2399/9; 2400/1; 2400/9; 2401/15; 2402/55; 2403/49; 2403/57; 2404/13; 2407/10; 2408/15; 2411/09; 2411/15; 2411/94; 2412/52; 2414/81; 2418/23; 2435; 3947/5; 4284/13; 10514/

2. Telif-Tetkik Eserler

Abdurrahman Abdi Paşa, *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-Nâmesi*. Haz. Dr. Fahri Ç. Derin. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2008.

Akyıldız, Ali. *Haremî Padişahı Valide Sultan Haremde Hayat ve Teşkilat*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

Alikılıç, Dündar. *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*. İstanbul: Tarih Düşünce Kitaplar, 2004.

Atasoy, Nurhan. "Hırka-i Saâdet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/374-377. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Baş, Eyüp. "Aşûre Günü, Tarihsel Boyutu ve Osmanlı Dinî Hayatındaki Yeri Üzerine Düşünceler". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45/1 (2004), 167-190.

Bölükbaşı, Ayşe. "XVI. Yüzyıl İstanbul'unda Hayırseverlik, Vakıflar ve Yemek". *Türkiyat Mecmuası*, 31/1 (2021), 159-183.

Çelebizâde İsmail Âsım Efendi. *Târih-i Râşid ve Zeyli*. Nşr. Abdülkadir Özcan, Ahmet Zeki İzgöer, Yunus Uğur, Baki Çakır. III. Cilt. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.

- Diker, Hasan Fırat. "Revan Köşkü". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/29-30. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Görür, Cem. *Sultan III. Mustafa: Ailesi, Günlük Hayatı, Dini ve İlmî İlgileri*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2020.
- Irmak, Yunus. *III. Mustafa Rûznâmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Mehmed Hâkim Efendi. *Hâkim Efendi Tarihi*. Haz. Tahir Güngör. I. Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Öğüt, Salim. "Fidyeye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/55-57. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Önal, Ahmet. "Osmanlı Saray Merâsimlerinde Mukaddes Emanetler ve Hırka-i Saâdet Dairesi", *500. Yılında Mukaddes Emanetler*. Ed. Mustafa S. Küçükaşçı. 118/127. İstanbul: Bahariye Sanat Atölyeleri, 2019.
- Öz, Tahsin. *Hırka-i Saadet Dairesi ve Emanat-ı Mukaddese*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1953.
- Özervarlı, M. Sait. "Kadir Gecesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/124-125. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Öztlü, Zeynel. "Osmanlı Devletinde Tekkelere Bir Bakış: Aşure Geleneği". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 57 (2011), 191-212.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. II. Fasikül. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Polat, Kadim. "Aşure Geleneğinin Tarihsel Arka Planı ve Osmanlı Kültür Dünyasına Yansımaları". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3/4 (2019), 457-474.
- Râşid Mehmed Efendi. *Târih-i Râşid ve Zeyli*. Nşr. Abdülkadir Özcan, Ahmet Zeki İzgöer, Yunus Uğur, Baki Çakır. I-II. Cilt. İstanbul: Klasik Yayınları, 2013.
- Seyyid Hasan Muradî, *Bir Kâtibin Kaleminden İstanbul'un 12 Yılı (1754-1766)*. Haz. Recep Ahışhalı. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.
- Soydemir, Selman. *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviri Yazı Metin)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022.
- Şimşir, Nahide. "Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısından XIX. Yüzyılın İlk Yarısına Kadar Hırka-i Saadet Merasimleriyle İlgili Bazı Tespitler". *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/7 (2025), 127-144
- Tarım Ertuğ, Zeynep. "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Serif Ziyareti". *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 16 (1998), 37-45.
- Teşrifatçı Mehmed Âkif Bey. *Târih-i Cülûs-ı Sultân Mustafa Hân-ı Sâlis*. Haz. Erhan Afyoncu. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2024.
- Tuncer, Şaduman. *Sultan III. Ahmed, Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti*. İstanbul: Timaş Akademi Yayınları, 2023.
- Ünyay Açıkgöz, Fatma. "Osmanlı Sarayında Aşure Yapımı ve Dağıtımı (XVIII. ve XIX. Yüzyıllar)". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 90 (2019), 99-110.
- Yavuz, Yunus Vehbi. "Fitre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/160-161. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Extended Abstract

The eighteenth century represents a pivotal epoch in the codification and institutionalization of Ottoman courtly protocol. While the veneration of the sacred Islamic months of Ramadan and Muharram had long been a cornerstone of Ottoman socio-religious life, the eighteenth century witnessed a distinct systematization of the ceremonies and royal benefactions (*ihsân/in'âm*) associated with these periods. This article meticulously examines the regular grants and alms bestowed by the Ottoman sultans—specifically Sultan Ahmed III, Mahmud I, Osman III, and Mustafa III—during these sacred months. Grounded in extensive primary archival research, primarily utilizing the Privy Purse Registers (*Ceyb-i Hümayun Defterleri*) from the Topkapı Palace Museum Archives and various classifications from the Presidency State Archives (BOA), this study elucidates how ad-hoc charitable acts evolved into rigidly codified imperial protocols. By focusing on the eighteenth century, the study highlights the crystallization of these ceremonies, demonstrating how the distribution of wealth became deeply intertwined with the sovereign's dual role as the secular ruler of the empire and the Caliph of the Islamic world.

The methodological framework of this study relies on a systematic analysis of Ottoman financial registers and ceremonial ledgers (*teşrifat defterleri*). By tracing the continuity and variations in the disbursement of cash and in-kind grants over several decades, the research reconstructs the micro-economics of imperial patronage. The quantitative data regarding the specific amounts of *kuruş* and *akçe* distributed to various palace officials, religious clerics, and military corps are juxtaposed with qualitative narrative sources, such as contemporary chronicles (*vakayinâmeler*) and the personal diaries of the sultans (*rûznâmeler*). This dual approach allows for a comprehensive understanding of not merely *what* was distributed, but the socio-political hierarchies these distributions reinforced.

Ramadan, as the holiest month in the Islamic calendar, dictated a rigorous ceremonial calendar within the Topkapı Palace, serving as the primary locus for the Sultan's benefactions. The study categorizes these Ramadan benefactions into several distinct ceremonial nodes:

The Veneration of the Holy Mantle (Hırka-i Saadet): The preeminent ceremony of Ramadan was the visitation of the Prophet Muhammad's Holy Mantle, a relic symbolizing the legitimacy of the Ottoman caliphate. Originally visited on various days, by the early eighteenth century, this ceremony was strictly fixed to the 15th of Ramadan. The archival records reveal a highly structured system of remuneration for the officials of the Privy Chamber (*Has Oda*) who maintained the relic. A fixed total of 346.5 *kuruş* was customarily distributed among key figures, including the Chief of the Privy Chamber (*Has Odabaşı*), the Chief Turban Keeper (*Dülbend Ağası*), and various wardens. Furthermore, the material culture of the ceremony was sustained through the provision of precious incenses (amber, oud) and textiles. Additionally, specific cash grants were routinely provided to the *Seferli* ward for the preparation of ceremonial rose water (*buhur suyu*), demonstrating the intricate logistical economy surrounding the relic's veneration.

The Ramazâniyye (Sugar Money) Tradition: A critical finding of this research is the revival and subsequent institutionalization of the *Ramazâniyye in 'âmî* (often termed "sugar money") by Sultan Mahmud I in 1731. Originally a lesser-known practice of his father, Mustafa II, Mahmud I codified this grant via an imperial edict (*hatt-ı hümayun*). Eventually fixed to coincide with the Holy Mantle visitation on the 15th of Ramadan, this specific benefaction involved the distribution of 2,555 *kuruş* to the officials of the Royal Ward (*Hane-i Hassa*), underscoring the era's drive toward administrative regularity.

Laylat al-Qadr (The Night of Power) and Tarawih Prayers: The observance of Laylat al-Qadr involved significant spatial mobility, as the Sultan traditionally attended the Tarawih

prayers at the Hagia Sophia Mosque. The procession itself was an occasion for structured almsgiving. Archival data illustrates the evolution of grants given to the lantern-bearers: initially bestowed upon the *bostancı* corps, the duty and the accompanying 80 *kuruş* grant were later transferred to the *kozbeççi* and *haseki* guards. Further grants were institutionalized for the Janissary water carriers (*sakalar*) and silver-torch bearers (*sim meş'ale-keşân*), highlighting the public-facing nature of imperial piety. Upon the conclusion of the month's Tarawih prayers, the primary and secondary royal imams, along with the palace and provincial muezzins, received designated cash rewards. The specific recalibration of these stipends by Sultan Mahmud I in 1731 (e.g., raising the primary imam's grant to 400 *kuruş* while reducing others) reflects the sovereign's direct micro-management of religious patronage.

Sadaqat al-Fitr (Alms of Breaking the Fast) and Fidye: Although technically an obligatory Islamic alms rather than a discretionary imperial grant, the *fitre* of the Ottoman sultans was executed with the same institutional rigidity. Documents dating from the late seventeenth century through the eighteenth century confirm a static, unwavering disbursement of exactly 40,000 *akçe* annually to the poor, the weak, and specific Sufi lodges (such as the Kadiri Sheikh). The uninterrupted continuity of this exact figure across successive reigns underscores the deep-seated nature of this fiscal-religious tradition.

The second focal point of the article examines the month of Muharram, distinguished by the preparation and distribution of the *Ashura* dessert. Transcending its theological origins—commemorating both the salvation of Noah and the martyrdom at Karbala—Ashura in the Ottoman palace functioned as an instrument of culinary diplomacy and hierarchy reinforcement. The archival ledgers provide an exhaustive inventory of the rich ingredients utilized in the royal kitchens, including wheat, diverse nuts, dried fruits, and honey. Notably, starting in 1718 under the Grand Vizierate of Nevşehirli Damad Ibrahim Pasha, the Sultan's Privy Purse began regularly supplying musk (*misk*) to perfume the dessert, signifying an elevation in its material prestige. The distribution of the palace-cooked Ashura was heavily regulated; it was formally presented to the Sultan, who in turn rewarded the culinary staff (e.g., Sultan Mustafa III's grants to the pantry master). Subsequently, following a strict protocol detailed in ceremonial registers, the dessert was dispatched via the Chief Palace Cook (*ser-tabbâhîn-ı hâssa*) to the Grand Vizier, female members of the dynasty (*sultans*), and high-ranking state and religious dignitaries. This highly choreographed distribution network served to visually and materially reaffirm the sociopolitical order of the empire.

In conclusion, the regular benefactions disbursed by the Ottoman sultans during Ramadan and Muharram were far from spontaneous acts of charity. Through a rigorous examination of eighteenth-century archival data, this article demonstrates that these grants were integral components of a highly sophisticated, institutionalized ceremonial protocol. The codification of grant amounts, the specific scheduling of ceremonies, and the strict hierarchical distribution of goods (such as the Ashura) illustrate how the eighteenth-century Ottoman state utilized religious temporalities to project imperial benevolence, sustain the loyalties of the palace bureaucracy, and reaffirm the Sultan's status as the ultimate patron and pious sovereign of the Islamic domain.